

הרב יואל פרידמן

גמר מלאכת עשיית היין וזמן הפרשת תרומות ומעשרות ביין

הקדמה

ראשית יש לתאר בקווים כלליים את שלבי ייצור היין.¹ ייצור היין הוא תהליך מורכב מאוד, ואינו דומה לתהליך ושלביו ביקב תעשייתי לאלו ביקב בוטיק או ביקב ביתי, אך יש מכנה משותף ביניהם. לאחר הבצירה של הענבים - אם בצירה ידנית ואם מכנית - מובלים הענבים במשאית ונשפכים אל בור היקב. הענבים מוכנסים למתקן שתפקידו הפרדה של גרגרי הענבים מן השדרות ומעיכה (Destemmer Crusher), ומשם מוצאים מיני פסולת שמעורבים יחד עם הגרגרים. המתקבל הוא רסק ענבים שנקרא תירוש. בהמשך ישנם שני שלבים בייצור היין שגם הם רלוונטיים מאוד לנושא שלנו. הראשון הוא תהליך התסיסה האלכוהולית, לאמור הפיכת סוכר הענבים לאלכוהול, והשני הוא מערך סינון והצללה של היין ושימורו לאורך זמן. תסיסה טבעית (שנעשית על ידי שמרי הבר המצויים על הענב באופן טבעי) נמשכת כמה שבועות. כיום מכניסים את התירוש למכלי תסיסה מיוחדים, שבהם פועלת מערכת קירור. תהליך התסיסה מבוקר, בעזרת תוספים שונים: הוספת שמרים חיצוניים להגברת התסיסה, ותוספים אחרים כמו ביסולפיט או סורבט להשתקת שמרי הבר ולעצירת התסיסה. בקרת התסיסה מתבצעת גם על ידי שמירה על טמפרטורה מתאימה. בתסיסה מבוקרת התהליך יכול להימשך בין שישה ימים לשבועיים לערך. אחד מהתהליכים המתרחשים ביין במהלך התסיסה הוא יצירת גזים שדוחפים את הקליפות למעלה בעוד הנוזל נשאר למטה. לאחר סיום התסיסה הראשונה מתחיל תהליך סינון, על מנת לקבל יין צלול. אומנם יש לציין שיש הבדל בין יינות אדומים לבין יינות לבנים. באלו האחרונים שלב הוצאת הקליפות הוא מוקדם הרבה יותר. מסננים ומוציאים את הקליפות כבר בתחילת התהליך, לפני התחלת התסיסה של היין או ממש בתחילתה. ביינות אדומים משאירים את הקליפות, ואלו מוסיפות צבע, חומצה, ויטמינים ומינרלים. השלב הראשוני של הסינון הוא בהכנסת התירוש למתקן סחיטה (ידני או הידראולי) שנקרא Press, אשר מפריד בין הקליפות, הזגים והחרצנים לבין הנוזל.² היין מועבר לחביות עשויות נירוסטה או עץ,

1. ראה מאמר של הרב פ' גרינברג, 'סיכום דיני יין ומיץ ענבים לקידוש, כפי המציאות כהיום', מובא באתר <http://kosher-wine.co.il>. ראה עוד אנציקלופדיה הלכתית חקלאית, אתר מכון התורה והארץ: <https://www.toraland.org.il/https://www.toraland.org.il/אנציקלופדיה-הלכתית-חקלאית/שלבי-הכנת-היין>.

2. ישנם יקבים שבהם לוקחים את הפסולת הנוותרת, מוסיפים מים או שמרים ויוצרים 'יין שני'. על

ליישון. בשלב זה עדיין מצויים משקעים, ולכן נצרכות עדיין פעולות של סינון והפרדה בין היין לבין המשקעים והשמרים.

ישנם יקבים שנעשית בהם תסיסה שנייה, תסיסה 'מלולקטית' שתפקידה הוא לנטרל את החומצה המאלית (malic acid) המצויה ביין. אך במאמר להלן, כשנציין את התסיסה, כוונתנו לתסיסה האלכוהולית, שהיא התסיסה העיקרית. ביינות איכות, משך ההכנה של היין מהבציר ועד לבקבוק יכול להימשך חודשים מספר ואף שנים, שבמהלכם נדרש היין, בין השאר, לטעום את היין כמה פעמים על מנת להחליט על הפעולות השונות הנדרשות בו.³

ישנן כמה שאלות שברצוננו לברר במסגרת מאמר זה. השאלה המרכזית היא מהו 'גמר מלאכת עשיית היין', וזו מתפצלת לכמה שאלות משנה: מאימתי אפשר להפריש תרומות ומעשרות מן היין? מאיזה שלב בייצור היין אסור לשתות או לטעום ממנו? האם טעימת יין של הייננים לצורך החלטות שונות הנוגעות לתהליך ייצור היין - דינה כשתיית עראי או כשתיית קבע?

א. הפרשת תרומות ומעשרות מן היין על הענבים

הייחוד של תירוש ויצהר הוא שהם שני מוצרים שמופקים מפירות האילן - מן הענבים ומן הזיתים, אך עיקר גידולם של פירות אלו הוא בשביל התוצר שמופק מהם, ולא לצורך אכילתם.⁴ בחקלאות העתיקה גידול ענבים לאכילה וזיתים לכבישה היה זניח, והחשיבות של גידול הענבים והזיתים הייתה לשם הפקת היין והשמן.⁵ לאור הנ"ל היה מקום להבין שזוהי הסיבה להפרשת תרומות ומעשרות מן היין דווקא, ולא מן הענבים. כך, לדוגמה, אם הפריש מן הענבים על היין - אין תרומתו תרומה כמבואר בירושלמי.⁶ לכאורה כך רואים גם בפירושו של הרמב"ן לתורה, שחיוב תרומות ומעשרות הוא דווקא בדגן, תירוש ויצהר - ותירוש ויצהר הם דווקא היין והשמן.⁷ לעומת זאת, לדעתנו, חיוב הפרשת תרומות ומעשרות בענבים וזיתים לאכילה - אינו אלא מדרבנן. וזו לשונו (רמב"ן, דברים יד, כב):

ההשלכות ההלכתיות של יין זה, נרחיב א"ה במאמר אחר.

3. למשל הוספת שמרים, או השתקתם כאמור, הוספת חומרי טעם שונים (ישנם עשרות חומרים שניתן לערבבם ביין), ערבוב בין סוגי יין שונים, ועוד.

4. עי' רש"י, ברכות לח ע"א ד"ה ורבי יהושע: 'ואין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד'; ועי' גמ' שבת קמג ע"ב.

5. לגבי הגפן ראה קולומולה, De Re Rustica, ספר 3 עמ' 235: 'אין זה משתלם להקים כרם מאכל אלא אם כן הכרם נמצא קרוב לעיר ולשווקים'. היתרון של גידול כרם ליין מצוי הן בשימוש הרב ביין בזמנים עברו, הן בהכנסה הגבוהה ממכירת היין, והן בחיי המדף הארוכים של היין לעומת חיי המדף של הענבים בעבר. תודה לד"ר עקיבא לונדון על המידע. לגבי הזיתים - גם הם עיקר גידולם היה בשביל השמן, ראה עקיבא לונדון, דוקטורט, 'סוגיות חקלאיות במטע בתקופת המשנה והתלמוד לאור מקורות חז"ל והספרות הקלאסית', עמ' 93.

6. ירושלמי תרומות פ"א ה"ד.

7. וכן כתבו רבנו יונה, ברכות דפי הרי"ף דף מא ע"א ד"ה כל שטיבלו; שו"ת מהרי"ט, ח"א סי' ית.

ופירוש דגן בלשון הקדש, חמשת המינין הידועין בתבואה, ופירוש תירוש, היין החדש אשר ישיקו היקבים, ויצהר, השמן אשר בהן. ואין מין אחר בכל הזרעין ובכל פירות האילן חייבין מן התורה כלל לא בתרומות ולא במעשרות, ויש ברייתות שנויות בתורת כהנים (בחקותי פרק יב ט) ובספרי (ראה קה) לאסמכתות והן מוטעות. אבל הדבר המתבאר בגמרא מן התלמוד הבבלי (ברכות לו א) והירושלמי (חלה פ"ד ה"ד) ופשוטו של מקרא כך הוא, **שאפילו זיתים וענבים מעשר שלהם אינו מן התורה עד שיעשו תירוש ויצהר**. ותהיה בזה נזהר, שכבר טעו בו מגדולי המחברים.

אלא שר' עקיבא איגר הקשה על הרמב"ן, שאם אכן רק ביין ושמן חיוב תרומות ומעשרות הוא מדאורייתא, ובענבים וזיתים לאכילה החיוב הוא רק מדרבנן, מדוע מבואר במשנה (תרומות פ"א מ"ח) שאם הפריש מן היין על הענבים - תרומתו תרומה, הרי לדעתו הוא מפריש מן החיוב (יין ושמן - דאורייתא) על הפטור (ענבים וזיתים - מדרבנן)?! מלבד זאת הרמב"ן סותר את עצמו, שכן כתב בחידושו לגמרא (ב"מ פז ע"ב) שגם ענבים וזיתים לאכילה חייבים בתרומות ומעשרות מדאורייתא. לכן האחרונים⁸ התאימו את דברי הרמב"ן לשיטת רוב הראשונים, שיש לכלול גם ענבים וזיתים לאכילה בכלל תירוש ויצהר.⁹ זאת ועוד, מן התלמוד הירושלמי אנו לומדים שהחיסרון בהפרשת יין על ענבים או בהפרשת ענבים על יין אינו אלא מדרבנן. במקרה שהפריש ענבים על יין - אין תרומתו תרומה,¹⁰ מפני 'גזל השבט' שחוששים שלא יפריש את השיעור הראוי, או מפני 'טורח הכהן' שיצטרך לעשות את הפעולות הנדרשות לייצור היין.¹¹ במקרה שמפריש מן היין על הענבים - לכתחילה אין לעשות כן, אך אם הפריש - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרום.¹² ומבואר בירושלמי¹³ שהסיבה לכך היא 'גדר מי חטאת', לאמור שדווקא בזיתים שמיועדים לשמן ובענבים שמיועדים ליין, שהם משקים המקבלים טומאה, קבעו חז"ל שיש לחזור ולתרום, כדי שיצטרך המפריש להזות מי חטאת כדי להיטהר. אך בפירות אחרים כשמפריש 'מן הגמור' על ה'אינו גמור' - אינו מחויב לחזור ולתרום.¹⁴

וכך פסק הרמב"ם בהלכותיו (הל' תרומות פ"ה ה"ד, הי"ח-הי"ט):

[ד] אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו... **ואם תרמו תרומתן תרומה.**

8. ישועות מלכו הל' תרומות פ"ב ה"א; אבני נזר או"ח ח"א סי' פח; חזו"א שביעית סי' ז ס"ק כד; מעדני ארץ תרומות, פ"ה ה"כ אות ב.
9. ראה מאמרנו, אמונת עתיך 122 (תשע"ט), עמ' 65-67.
10. משנה תרומות פ"א מ"ד; רמב"ם הל' תרומות פ"א הי"ח.
11. ירושלמי תרומות פ"א ה"ב.
12. משנה תרומות פ"א מ"ח; רמב"ם, שם, הי"ט.
13. ירושלמי שם ה"ה.
14. רש"ס, לירושלמי שם.

[יח] אין תורמין שבלים על החיטים, וזיתים על שמן, וענבים על יין, **ואם תרם אינה תרומה גזירה שמא יטריח הכהן לדרוך ולכתוש...**
[יט] אין תורמין שמן על הזיתים הנכתשין, ולא יין על ענבים הנדרכות שזה דומה לתורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, **ואם תרם תרומתו תרומה ויחזור ויתרום מן הזיתים והענבים בפני עצמן...**

מה הדין בזמן הזה שאין דיני טומאה וטהרה נוהגים?
הרש"ס כותב שאם הפריש מן היין על הענבים, אף שהדין המקורי הוא שיחזור ויתרום משום 'גדר מי חטאת', אזי בזמן הזה, תרומתו - תרומה, כמי שהפריש בשאר פירות 'מן הגמור' על ה'אינו גמור'. וזו לשונו:

ובזמן הזה דאין לנו טהרה כן הוא שמן על זיתים כמו בשאר פירות בזמן של האמוראים דהא ליכא ביטול מי חטאת כנ"ל והוא קרוב מעט לדרך ר"ש ז"ל.
ויותר מזה חידש מרן הרב קוק זצ"ל, שגם במקרה שהפריש מן הענבים על היין, והדין המקורי הוא שאין תרומתו תרומה, מפני גזל או טורח הכהן, בזמן הזה יש מקום להתחשב בכך שאין נותנים לכהן את יין התרומה ואת תרומת המעשר. וזו לשון הרב זצ"ל בהסכמה שכתב לספר 'אשי השם' (לרב אברהם שמעון ירמה, פתח תקווה):
סי' ג סע' ט מזיתים על שמן וענבים על יין ואם עשר אינו כלום... חלילה להחליט שאינו כלום בזה כיון דעיקר הטעם הוא משום גזל השבט, ובזה"ז אין כ"כ קפידא כמ"ש בש"ע **ומסתבר כיון דתרומה חל ג"כ במעשר**, ודי לנו זה החידוש דגזל השבט שבירושלמי שיועיל להקל בתרומה בזמן שהיא עומדת לאכילה וכיון שכל הדברים שהם רק בענין השייך בשעה שהיא התרומה נאכלת אין מקפידין עכשיו ה"ה בנד"ד, מיהו ראוי לענין מעשה לחזור ולעשר ואם ירצה להחמיר ע"ע לחזור ולתרום בלא ברכה אין בכך כלום.

סברה זו הובאה כבר על ידי הרב אברהם מיוחס בשו"ת 'שדה הארץ'¹⁵, אלא שהוא ציין שבכל מקרה אסור לעשות כן לכתחילה, גם ללא הגזרות המיוחדות של יין ושמן (גזל השבט וגדר מי חטאת), כי גם בשאר פירות אין תורמים מן הגמור על ה'אינו גמור' וכן להיפך, כמבואר ב'שלחן ערוך'¹⁶ ועוד העיר הרש"ז אויערבאך¹⁷ שהסברה הנ"ל מועילה להקל בתרומה גדולה, שהולכת לאיבוד ואינה ניתנת לכהן, אך אינה מועילה לגבי מעשר ראשון ומעשר עני שיש חיוב לתת אותם גם בזמן הזה.¹⁸

15. שו"ת שדה הארץ, ח"ג יו"ד הל' תרו"מ סי' כד.

16. שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' נד.

17. מעדני ארץ, תרומות פ"ה הי"ח אות ג; וכן העיר הרב אלחנן יעקובוביץ (ר"מ דביאליסטוק ואח"כ שכן בירושלים) בהערות 'נחמת אליעזר' על חכמת אדם, שערי צדק פרק ט סעי' כא אות ו; המעשר והתרומה, פרק חמישי סעי' ט בית האוצר סוף אות יד; דרך אמונה, הל' תרומות פ"ה הי"ח ציון ההלכה ס"ק שפח.

18. כדי להשיב על שאלה זו ייתכן שהרב זצ"ל כתב שכל עיקר הגזרה של גזל הכהן הייתה לתרומה גדולה, וכיוון שזו בטלה בזה"ז כי אינה נאכלת, בטלה הגזרה גם לגבי מעשר ראשון ומעשר עני; וזו לשונו: '...ומסתבר כיוון שתרומה חל ג"כ במעשר', עי"ש (הערת הרב יהודה עמיחי).

ב. גמר מלאכת היין

ישנן שתי סוגיות בבבלי שעוסקות בשאלה מהו גמר מלאכת היין, האחת במסכת בבא מציעא (צב ע"ב), והאחרת במסכת עבודה זרה (נו ע"א). הגמרא (ב"מ שם) עוסקת באכילת פועלים, על פי הנאמר בפסוק (דברים כג כה): 'כי תבוא בכרם רעך ואכלת...!', ומבואר שהפועלים אינם אוכלים מהפירות לאחר גמר מלאכה. השאלה היא מאימתי הפועלים אינם אוכלים. יש אומרים שמשעה הגיע היין לגת, ויש אומרים שמשעהגיע לבור, וכך פוסק לכאורה הטור¹⁹ כדעת רבנו. אך רוב הראשונים סוברים שמסקנת הסוגיה היא כדעת ר' עקיבא הסובר שהשלב הקובע הוא שליית היין בחביות. וזו לשון הגמרא במסקנה:

...והשתא דתני רב זביד בדבי רבי הושעיא: יין משירד לבור ויקפה, ורבי עקיבא אומר: משישלה בחביות, אפילו תימא שלא נתפתחו חביותיו לבור, דאמרו ליה: לא הוה ידעינן דמשלי - ונימא להו: איבעי לכו אסוקי אדעתייכו דלמא משלי! - באתרא דההוא דשריק ההוא משלי.

הפועלים התבקשו מאת בעל הבית לסתום את חביות היין, וכיוון שהנורמה היא שאלו שסותמים את החביות הם גם אלו שעושים את פעולת שליית היין, הם לא יכלו להעלות על הדעת שפעולה זו כבר בוצעה, וחייב בעל הבית לעשר ולאפשר להם לשתות מן היין. הסוגיה השנייה בגמרא (ע"ז נו ע"א) עוסקת בשאלה מאימתי יכול היין להיעשות יין נסך. לאחר שהגמרא הביאה דעה במשנה שהיין נעשה יין נסך מן הרגע שיורד לבור, היא מביאה את מסקנת הסוגיה:

והתני רב זביד בדבי רבי אושעיא: יין - משירד לבור ויקפה, ר"ע אומר: משישלה בחביות! תרצה נמי להך קמייטא הכי, יין - משירד לבור ויקפה, ר"ע אומר: משישלה בחביות. ואלא מתניתין דקתני: אינו עושה יין נסך עד שירד לבור, לימא, תלתא תנאי היא! לא, שאני יין נסך, דאחמירו ביה רבנו. ולרבא דלא שאני ליה, מוקים ליה כתלתא תנאי.

לדעת רבא ישנן שלוש דעות: יש אומרים שהיין נעשה יין נסך משירד לבור; לרבנו - משיקפה לבור, ואילו לר' עקיבא - משישלה בחביות. הגמרא מציעה אפשרות נוספת, שלעניין מעשר ישנן רק שתי דעות, והן דעת רבנו ור' עקיבא שהובאו לעיל, אך לעניין יין נסך החמירו ואסרו אפילו משירד לבור.

רוב הראשונים (מלבד הטור) פסקו כר' עקיבא שהשלב הקובע את גמר המלאכה במעשר הוא משישלה בחביות וכדעת ר' עקיבא.²⁰ וזו לשון הרמב"ם (הל' מעשר פ"ג הי"ד):

19. טור, חו"מ ס' שלז; ועי' חכמת שלמה ב"מ צב ע"ב שהטור פסק כרבנו, אך רוב הראשונים פסקו כר"ע; ועי' דרישה, לטור שם שמתאים את שיטת הטור לשיטת שאר הראשונים.

20. עי' מהר"י קורקוס לרמב"ם הל' מעשר פ"ג הי"ד, שקיי"ל כר"ע כי בסוגיה ב"מ שם, הסתפקו אם פועלים אוכלים משל בעה"ב או משל שמיים, וקיי"ל שאוכלים משל שמיים, ולכן יש להסביר את

היין משיניחנו בחביות וישלה הזגין והחרצנין מעל פי החבית, אבל כשהוא בתוך הבור כשיגביהנו להעמידו בחבית שותה עראי וקולט מן הגת העליונה ומן הצינור ומכל מקום ושותה.

וכן פסקו סמ"ג; 21 רשב"א; 22 ריטב"א; 23 מאירי; וכן ב'שלחן ערוך'.²⁴

1. מהו 'משיקפה' ו'משישלה בחביות'

לדעת רבנן גמר מלאכת היין הוא 'משיקפה', והכוונה היא לקיפוי של בור.²⁵ לדעת רוב הראשונים יש בקיפוי דבור שני פרמטרים רלוונטיים. א) תהליך התסיסה של היין. ב) סינון היין על ידי הוצאת הקצף שנוצר בתסיסה וכן הוצאת הקליפות והזגים.²⁶ אך יש ראשונים שהדגישו וצינו רק את התסיסה,²⁷ ויש שהזכירו רק את הסינון.²⁸ רש"י, בפירושו למסכת בבא מציעא (שם), מזכיר את שני הפרמטרים ומסביר שהתסיסה גורמת לציפת הקליפות והזגים, ולאחר מכן מסננים ומסירים אותם; וזו לשונו:

- המשנה 'נפרסו עיגוליו' כדעת ר' עקיבא. ועי' חזו"א, מעשרות סי' ד ס"ק א שיש להעדיף סתמא דמסכת בבא מציעא שהיא בתרייתא על פני סתמא דמסכת מעשרות.
21. סמ"ג, עשה קלה (מהד' שלזינגר, עמ' צב): 'ושלה הזגין והחרצנים מעל פני החביות כדברי רבי עקיבא'.
22. רשב"א, ב"מ צב ע"א: 'דהא קיי"ל כלהו סתמי כר"ע'.
23. ריטב"א, ב"מ שם: 'משמע דהלכתא כוותיה'.
24. שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' פו; שם, חו"מ סי' שלז סעי' ה; באר הגולה, לשו"ע שם ס"ק קס שפסק כר"ע; ובביאור הגר"א ס"ק קמט, מבאר ג"כ בפירוש א' שקיי"ל כמסקנת הסוגיה בב"מ וע"ז וכו"ע; אומנם בליקוט שם, מקשה מדוע לא פסק כסתמא דמשנה מעשרות, פ"ד מ"א שסתמא דמשנה כת"ק: 'מפני שהוא כבור קטן משמע שתליא בבור ולא בחבית. ועי' דרך אמונה, הל' מעשר פ"ג הי"ד ס"ק קכו, שהחליט שהגר"א פוסק כדעת הטור, אך אין לכך הכרח.
25. יש שהשתמשו גם בביטוי קיפוי דחבית, אך אז זהו מושג מקביל לשלייה של חבית וכדעת ר' עקיבא, עי' מאירי, ע"ז שם.
26. ר"ח (ע"ז שם על הדף): 'משיקפה. פי' קיפוי הסרת הקצף מעל היין. כדכתיב כקצף על פני המים...'; ערוך, ערך קף: 'פי' קיפוי הנוטל החרצנין והזגין והקסמין וכיוצא בהן שמעלה היין ברתחתו והן צפין על פי הבור או על פי החבית'; מאירי, בית הבחירה ב"מ שם, לאחר הקיפוי דבור והסרת הקליפות והזגים בבור: 'ואח"כ משימין את היין בחביות ואף שם מתגלגלים חרצנים וזגים דקים ולרוב רתחת היין מתגלגלות וצפות למעלה והוא הנקרא קיפוי של חביות ולענין מעשר לא נקרא היין יין גמור להיות נגמרה מלאכתו למעשר ליאסר בשתיית עראי עד שיקפה קיפוי זה של חביות וישלה החרצנים והזגים מעל פני החבית; ולשון דומה כתב גם בבית הבחירה, ע"ז שם. הריטב"א, ב"מ שם וע"ז שם מביא את פירוש רש"י.
27. ר' יוסף טוב עלם, מובא בתשובות גאונים קדמונים, מהד' דוד קעסל, תר"ו, עמ' מ (מובא גם תשובות הגאונים גרש ירחים, מהד' הרפנס, מוסה"ק, עמ' רכב): 'משיקפה משמעלה רתיחת של בור יין ורתיחת חבית יין; ועי' חזו"א, מעשרות סי' ג ס"ק א ד"ה ע"ז, שלרש"י ורמב"ם העיקר הוא התסיסה, ולפי"ז אפשר להפריש אף לפני הסרת הקליפות והזגים, ואילו לר"ש ולרע"ב צריך סינון והסרת הקליפות.
28. ר"ת, ספר הישר, חידושים סי' תשיב: 'והתנן יין משיקפה. קיפוי ושלייה הכל אחד. ולשון השולה כמו השולה דגים מן היס', לאמור הסרת הקליפות והזגים מן היין; ובתוספות חכמי אנגליה, ע"ז שם, כתבו: 'פי' משיקפה אישפוריין בלע' [Espurer], על בסיס המונח Purifier שפירושו להיטהר, וכלשון הרמב"ם לעיל 'ויזקק הכל'; אגודה, מעשרות סוף פ"א (מהד' בריזל, זרעים עמ' קנו).

משיקפה - משיקפאו החרצנים על פי הבור, כשמתחיל להיות תוסס ונוטלין הזגין ומשליכן.

לעומת זאת בפירושו למסכת עבודה זרה (שם) אין רש"י מזכיר או מדגיש את תהליך התסיסה של היין, אלא רק את פעולת הסינון;²⁹ וזו לשונו:

יין משיקפה - הוי גמר מלאכה לענין מעשר ליאסר בו שתיית עראי, משיקפה לשון צף כמו קפא תהומא דמסכת סוכה (דף נג) שצפין החרצנים על היין כשהוא נח בבור.

וכן בפירוש הרמב"ם למשנה (מעשר פ"א מ"ז):

משיקפה, משיצוף על פניו **כעין קצף**.³⁰ ופסק ההלכה שותה עראי עד שיסיר הקליפין והחרצנים וכיוצא בהן הצפין למעלה בחבית ויזקק הכל.

פירוש שונה ומיוחד מצאנו בדברי הראב"ד,³¹ שהתסיסה גורמת לשקיעה של השמרים והיין נעשה צלול; וזו לשונו:

יקפה דשיני בלע' כדכתי' הקופאים על שמריהם והוא מלשון ויצף הברזל וקפא דפרזלא שהשמרים שבה יורדים למטה והיין צלול צף למעלה.

ר' עקיבא, שחולק על חכמים, אומר 'משישלה בחביות'. כמובן יש לברר מהו 'משישלה' ובמה נחלק ר' עקיבא על חכמים.

כמו בהקשר לפרשנות המושג 'משיקפה', גם לגבי 'משישלה' רש"י מפרש במסכת בבא מציעא בצורה אחת, ובמסכת עבודה זרה - בצורה אחרת. בפירושו לבבא מציעא מדבר רש"י על תהליך התסיסה של היין ועל הסרת השמרים שעולים בעקבות התסיסה. בעוד הקיפוי הוא הסרת הזגים והקליפות, 'משישלה' הוא הסרת השמרים.³² וזו לשונו:

משישלה בחביות - משנתן בחביות, והוא תוסס ורתיחתו עולה, ומקצת שמרין קופאין למעלה, וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רתיחות, ומשליכן.

29. אומנם כתב: 'כשהוא נח בבור', וברור שהכוונה למנוחה מהתסיסה. אך על ההבדל שבין שתי הלשונויות של רש"י (בפי' לגמ' ב"מ וע"ז), עי' רש"י, ע"ז שם נשאר בצ"ע על פירוש רש"י לגמ' שם.

30. עי' לעיל הערה 26, לגבי הבדלי הלשונויות בפירוש רש"י. והמלאכת שלמה למשנה מעשרות שם, רצה לומר שגם הרמב"ם מציין רק את התסיסה ולא את פעולת הסינון. וכתב שם שלשיטת המסבירים ש'משיקפה' זוהי פעולת סינון, יש לנקד את האות יו"ד במילה 'משיקפה בפת"ח, אך לשיטת הרמב"ם, שמציין רק את תהליך התסיסה, יש לנקד את היו"ד בחייריק. ולענ"ד אין הכרח לפרש כך את הרמב"ם, שכן כתב 'ויזקק הכל'.

31. פירוש הראב"ד על מסכת עבודה זרה, מהד' סופר, תשכ"א, עמ' 152; וכן מביא הריטב"א, ע"ז שם, פירוש ב' בשם הראב"ד; אך הנוסח של דברי הראב"ד שמובא בשיטה מקובצת לב"מ שם, ושם מזכיר אומנם את השמרים, אך מדבר גם על סינון היין והוצאת הזגים והקליפות: 'כרבי עקיבא דאמר משיקפה. והוא משרש הקופאים על שמריהם והוא שמסירין החרצנים והזגין שצפין עליו ומשוקעים לתוכו'.

32. וכ"כ הערוך ערך קף, בפירוש א': 'משישלה בחביות פי' גם זה קיפוי הוא והוא מלשון שילוי מלשון השולה דגים, ופי' משישלה משיסיר הקצף שעל היין והחרצנים וזגין מפי החביות'.

לעומת זאת לפי רש"י במסכת עבודה זרה, השלייה היא העברת היין ושפיכתו מן הבור אל תוך החביות,³³ ולפי זה נראה שהוא שלב מוקדם יותר מן השלב שמתאר רש"י בבבא מציעא; וזו לשונו:

משישלה בחביות - לשון השולה דגים מן הים (חולין דף סג) משישלה היין מן הבור להנתן בחביות...

ובאמת המהרש"ל³⁴ תמה מדוע נדחק רש"י בבבא מציעא לפרש בניגוד לפשט האמור בעבודה זרה שהשלייה היא מלשון שליית דגים, ומשמעותה לגבי היין הוצאת היין מן הבור ונתינתו בחביות. עם זאת הוא מציין שגם הרמב"ם וגם הסמ"ג פירשו כפירוש רש"י בבבא מציעא. ולעיל הבאנו את לשון הרמב"ם (הל' מעשר פ"ג הי"ד): 'היין משיניחנו בחביות וישלה הזגין והחרצנין מעל פי החבית...' - הרמב"ם מדבר על סינון והסרת הקליפות והזגים לאחר שהעביר את היין מן הבור לחביות.

הראב"ד (מובא בשיטה מקובצת, ב"מ שם) מפרש פירוש קצת שונה, והוא כעין סינתזה של שני הפירושים של רש"י שהובאו לעיל. השלייה לדעתו היא הוצאה של היין והעברתו ממקום למקום, אך בעוד רש"י מדבר על הוצאת היין מן הבור והעברתו לחביות, הראב"ד מדבר על הוצאתו מחבית אחת והעברתו לחבית אחרת. המטרה היא סינון השמרים והצללת היין; וזו לשונו:

משישלה בחביות כמו אין שולין את הכרשינין וכמו השולה דג מן הים והוא שמריקין אותו מחבית לחבית אחר ששהה שם יום או יומים וכך עושין כדי שיהיה **צלול** מן הפסולות ומן **השמרים** העבים...

כאמור רואים בפירושי הראשונים הדגשות שונות ל'משיקפה' ול'משישלה בחביות'. יש שהדגישו שאלו שלבים בתהליך ייצור היין, ויש שהדגישו שגמר מלאכת היין היא פעולה שהאדם עושה, ולאחריה היין מוכן, ואפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות. מן הגמרא בבבא מציעא אנו רואים ש'מקפה' **זוהי פעולה ולא רק תיאור מציאות**, שכן הגמרא מיישבת שמדובר 'באתרא דהוא גברא דנגיד איהו מקפה' - הפועל עושה את פעולת הקיפוי, ולכן חייב בעל הבית לתת לו לשתות מן היין לאחר ההפרשה. כך גם לגבי ה'שלייה', כי בהמשך הסוגיה (שם) מיישבת הגמרא: 'באתרא דהוא שריק [סותם את החביות] ההוא משלי' - הפועל עושה את פעולת השלייה. מאידך גיסא ברור משתי הסוגיות וממחלוקת התנאים בהקשר לזמן החיוב במעשר ביין: משיירד לבור - קיפוי דבור - קיפוי דחביות או שליית החביות, שיש חשיבות לאורכו של תהליך ייצור היין. פעולת הסינון לבדה אינה הגורם היחיד לחיוב בתרו"מ, השאלה היא מתי נעשית פעולת הסינון, **ובזה נחלקו התנאים**. מאן דאמר קיפוי דבור מסתפק בסינון בתחילת תהליך התסיסה, וכפי שמבאר רש"י: 'משיקפאו החרצנים על פי הבור, כשמתחיל להיות תוסס ונוטלין הזגין ומשליכן', ומאן דאמר קיפוי דחבית או שליית חביות גם כן מדבר על סינון, אך זה נעשה בשלב מאוחר הרבה יותר **ולקראת סוף תהליך התסיסה**. וגם לפירוש

33. וכ"כ הערוך, שם בפ"ב: "משישלה בחביות - משישאב היין מן החבית ויריק אותו מחבית לחבית".

34. חכמת שלמה, ב"מ שם.

הראב"ד שמדבר על צלילות היין ושקיעת השמרים, נחלקו התנאים איזו מידה של צלילות נדרשת כדי לחייב בתרו"מ. ומעניינת הערתו של הריטב"א לפירוש הראב"ד שקיפוי דבור הוא שקיעת השמרים וציפת היין הצלול: 'ואין זה מחוור דהא לא שכיח שיהא כן בבור!' כלומר בשלב התחלתי של ייצור היין, השמרים עדיין אינם שוקעים ואין היין צלול!

ההבנה שמחלוקת התנאים סובבת סביב השאלה מהו השלב בתהליך ייצור היין המחייב בתרומות ומעשרות, מתבארת היטב בדברי המאירי, וזו לשונו בפירוש לגמרא בבא מציעא (שם):

עד שיקפא ר"ל שאותם חרצנים וזגים המתגלגלים שם יהו צפות למעלה והוא הנקרא קיפוי דבור ואח"כ משימין את היין בחביות ואף שם מתגלגלים חרצנים וזגים דקים ולרוב רתיחת היין מתגלגלות וצפות למעלה והוא הנקרא קיפוי של חביות ולענין מעשר לא נקרא היין יין גמור להיות נגמרה מלאכתו למעשר ליאסר בשתיית עראי עד שיקפה קיפוי זה של חביות וישלה החרצנים והזגים מעל פני החבית...

וכן בפירושו למסכת עבודה זרה (שם):

ואח"כ משימין אותו בחביות ואף שם מתגלגלים חרצנים דקים ומצד רתיחת היין גם הם צפות למעלה וכשהגיע לכך והוא הנקרא קפוי של חביות הוא יין גמור שאינו חסר כלום...

כאמור אנו נוקטים להלכה כדעת ר' עקיבא שהשלב הקובע הוא שליית חביות, שהוא השלב המאוחר מבין כולם. לכן גם אם נאמר שסיבת החיוב היא הפעולה של הסינון, ותהליך ייצור היין שבא לידי ביטוי בתסיסה הוא היכי תמצי לפעולת הסינון, וגם אם נאמר שהתסיסה היא סיבת החיוב, נראה לאור הנ"ל שאפשר להפריש תרומות ומעשרות רק כאשר מסננים את היין בסיום תהליך התסיסה. אך לפי הנראה, הרמב"ם - שיטה אחרת עימו, וכדלהלן.

ג. 'משיהלכו בה שתי וערב'

נאמר במשנה (תרומות פ"ג מ"ד): 'הפועלים אין להם רשות לתרום חוץ מן הדרוכות שהן מטמאין את הגת מיד...'. נושא המשנה הוא יכולתם של הפועלים שעובדים בגת של יין להפריש תרומות ומעשרות במקום בעל הבית. לפי הרמב"ם חידוש המשנה הוא שיש לפועלים נאמנות וכוח לעשות כן, כמו שבכוחם לטמא את כל היין שבגת. לפי הר"ש מדובר בפועלים חברים, וחידוש המשנה הוא שעליהם להפריש לפני שהיין ייטמא על ידי פועלים עמי הארץ.

בהמשך לדברי המשנה, מביא התלמוד הירושלמי (תרומות פ"ג ה"ב) תוספתא: ³⁵ 'תני מאימתי תורמין את הענבים משיהלכו בהן שתי וערב'. הרמב"ם למד מאמר זה כפשוטו,

35. תוספתא, תרומות (ליברמן) פ"ג הי"ב.

שאפשר להפריש תרומות ומעשרות ביין כבר בתחילת הדריכה של הענבים, כאשר המשקה מתחיל לזוב מן הגרגרים. וכך הוא פסק בספר היד (הל' תרומות פ"ה ה"ו): 'מאימתי תורמין את הגת משיהלכו בה שתי וערב, מאימתי תורמין את הזיתים משיטענו'. הקושי הוא שלכאורה פסיקה זו סותרת את מה שכתב בהלכות מעשר, שאפשר להפריש רק מעת שהיין מצוי בחביות ושם ישלה את הקליפות והזגים. ואכן הר"ש פירש שאין הכוונה שאפשר להפריש ולקרוא שם תרומה 'משיהלכו בה שתי וערב', אלא שהפועלים צריכים לדאוג להפריש כשיעור הנצרך להפרשה כדי שהמשקה או היין לא ייטמאו על ידי פועלים טמאים; וזו לשונו של הר"ש (תרומות שם):

ובירושל' תני מאימתי תורמין את הענבים משהלכו בו שתי וערב כלומר לא שיתרמו מן היין שבבור על הענבים דהא אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו אלא לוקחין מן היין שבבור מיד כשיעור תרומת הכל שאם יבאו בעלים ויטמאו קודם שיגמור אין להם יין לפרוש על הכל בטהרה.

כדי להתמודד עם הקושי הנ"ל, הריבמ"ץ מבחין בין תרומה למעשר. אכן, את **התרומה** אפשר להפריש כבר 'מעת שיהלכו בה שתי וערב', אך את **המעשר** אי אפשר להפריש אלא לאחר תסיסה ושליית החביות. אך כאמור דברי הרמב"ם צריכים עיון. ב'דרך אמונה'³⁶ מסביר אליבא דהרמב"ם שיש להבחין בין איסור אכילת עראי לבין הפרשה מן ה'אינו גמור'. כדי שייין ייחשב 'גמור' וכדי שאפשר יהיה להפריש תרומות ומעשרות, די בכך ש'הילכו בו שתי וערב' והתחיל לצאת משקה מן הגרגרים. אומנם עדיין אין חובה להפריש ומותר עדיין לאכול אכילת עראי. 'משיקפה' ו'משישלה בחביות' הוא באמת שלב מאוחר הרבה יותר, ומאז והלאה אסור אפילו לאכול אכילת עראי ללא הפרשה. לדעת הר"ש אין שני זמנים אלא רק אחד, וסוף תהליך יצירת היין הוא גם השלב שממנו אפשר להפריש תרומות ומעשרות וגם השלב שממנו אסור לאכול אכילת עראי.

ייתכן להסביר את שיטת הרמב"ם כך: בעיקרון, מדאורייתא אפשר להפריש תרומות ומעשרות מעת שנגמרה מלאכתם של הענבים, ורק מדרבנן גזרו וחייבו להפריש מן היין, אם מפני 'גזל השבט' ו'טורח הכהן', ואם מפני 'גדר מי חטאת'. אך ברגע שהתחיל המשקה לזוב מן הגרגרים, כי אז הסתיימו עיקר הפעילות ועיקר הטורח הנצרכים ליצירת היין. לכן מאז כבר אפשר להפריש תרומות ומעשרות. איסור אכילת עראי הוא עניין אחר, ותחילתו הוא מעת שמסתיימת לגמרי יצירת היין, לאמור 'שליית החביות', סינון הקליפות והזגים והוצאתם. הגרי"ז הלוי סולוביצ'ק³⁷ מסביר קצת אחרת. איסור אכילה מן ה'אינו גמור' נלמד מן הפסוק (במדבר יח, כז): 'ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב', ובספרי (פ' קרח, פיס' קכא) למדו:

למה נאמר לפי שהוא אומר והרמותם ממנו תרומת ה' שומע אני יתרום שבלים של חטים וענבים מן היין וזתים מן השמן ת"ל כדגן מן הגורן מן הגמור מיכן אמרו התבואה משתמרח והיין משיקפה והשמן משירד לעוקה.

36. דרך אמונה, הל' תרומות פ"ה ה"ו, ס"ק קיא.
37. חידושי מרן הרי"ז הלוי, הל' תרומות דף כט ע"ב.

מסביר הגרי"ז שלאחר 'משיהלכו בו שתי וערב' יש כבר משקה, ולכן ההפרשה היא מן המשקה ולא מן הענבים, ולפיכך נחשב 'מן היקב'. מסיבה זו גם פסק הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פ"א הכ"ד) שמן השלב הנ"ל נחשב משקים גם לעניין טומאה; וזו לשונו: 'ענבים שדרכן משיהלך בהן הדורך שתי וערב מתטמאין משקין'.³⁸ אומנם 'ערוך השלחן העתיד'³⁹ מתאים את דברי הרמב"ם לשיטת הר"ש ש מחד גיסא ולשיטת הריב"מ⁴⁰ מאידך גיסא. הוא מסביר שרק בתרומה הקדימו את אפשרות ההפרשה ל'משיהלכו בה שתי וערב', כדי למהר את ההפרשה לפני שהיין ייטמא. בהמשך⁴⁰ הוא מסביר שלמעשה זמן ההפרשה הוא מאוחר יותר, וכפי שכתב הרמב"ם עצמו משעת שליית החביות. בנקודה זו מתאימה שיטת הרמב"ם (לפי פרשנות 'ערוך השלחן') לפירושו של הריב"מ⁴¹. והביאו ראייה⁴¹ לדבריו שאת זמן ההפרשה משעת שליית החביות כתב הרמב"ם בהלכות תרומות, ואילו הדין - משעה 'שיהלכו בו שתי וערב' כתב בהלכות מעשר. על כל פנים לדברי 'ערוך השלחן' נראה שדין זה אינו חל בזה"ז שבטלו דיני טומאה וטהרה, ואין בעיה בימינו להפריש מן הטמא,⁴² וייתכן שגם בתרומה אפשר להפריש רק מעת שליית החביות.

ד. טעימות יין בשלבים השונים של ייצור היין

לכל אורך תהליך ייצור היין, הייננים טועמים את היין כדי לקבל החלטות שונות לצורך בקרת תהליך התסיסה ולשם החלטה אילו תוספים להוסיף ליין ומינונם. כיוון שלא הופרשו תרומות ומעשרות, השאלה היא אם מותר ליין לטעום מן היין בשלבים השונים של ייצור היין.

נאמר במשנה (מעשרות פ"ד מ"א): 'המקפה לתבשיל פטור לקדרה חייב מפני שהוא כבור קטן'. הר"ש מפרש שהקיפוי האמור במשנה זו הוא הקיפוי שהזכרנו לעיל, ולכן אם לקח כמות קטנה של יין בכוס, ולפני השתייה הוא מוציא את הפסולת, אזי יש כאן גמר מלאכת היין 'מפני שהוא כבור קטן', ואין לשתות אף שתיית עראי. הרמב"ם בפירושו למשנה מפרש ש'המקפה' כאן הוא רק נטילת היין ללא הסינון, ואין אנו דנים כאן על גמר מלאכה. אלא שאם נוטל את היין ומניחו בתבשיל או אפילו בקדרה ריקנית לצורך שתייה בזמן מאוחר יותר, אזי השתייה היא של קבע, ולכן היא אסורה ללא הפרשת תרומות ומעשרות. ואם נוטל את היין לשתייה מיידי, נחשבת זו כשתיית עראי. וכן פסק הרמב"ם גם בהלכה.⁴³ ולפי"ז בנד"ד אם יינן לוקח יין לצורך טעימה, אין כאן שתיית קבע

38. לעומת זאת לדעת הר"ש (טהרות פ"י מ"ה) הסיבה שבגללה משיהלכו שתי וערב - אין הענבים נטמאים היא שאז אינם נחשבים כבר אוכל: 'פ' עד שיהלכו בהן שתי וערב דתו לא חזו לאכילה'.

39. ערוך השלחן העתיד, ס' סז סעי' א-ו.

40. שם סעי' ד.

41. כרם ציון השלם, אוצר התרומות ח"א, עמ' שיד.

42. עי' רמ"א, יו"ד ס' שלא סעי' יט, שטוב להכשיר את הפירות לקבל טומאה; ואומנם כתב עפ"י הטור שיש להכשיר לפני מירוח, אך עי' בס' התרומה, הל' ארץ ישראל, מהד' פרידמן, עמ' 175 הערה ע.

43. רמב"ם, הל' מעשר פ"ג הי"ט.

(לרמב"ם),⁴⁴ ואין גם גמר מלאכה של היין שבכוס, אם אכן אין הוא מוציא את הפסולת המעורבת בו (לר"ש). חוזרת אם כן השאלה באיזה שלב בוצעה הטעימה, ואם היה זה בשלב שמוגדר כגמר מלאכה.

יש נקודה נוספת שיש לדון בה, והיא שהטעימות הנ"ל נעשות בתוך היקב, לאמור בתוך מבנה שדינו כבית, ולכאורה בית קובע למעשר. התוספות, בהסבירם את הסוגיה במסכת עבודה זרה (שהזכרנו לעיל), מציעים שתי אפשרויות בהקשר למיקום הגת. אפשר לומר שהגת הייתה בשדה, וייתכן גם שזו הייתה בבית. מכל מקום לדעת התוספות יש איסור לשותות מן היין רק אם נגמרה מלאכת היין (סינון והפרדת הפסולת), והיין הוכנס לתוך הבית כדי שייקבע למעשר.⁴⁵ ונראה שגם דעת הרמב"ם שרק לאחר גמר מלאכה וקביעות למעשר כגון הכנסה לבית - אסורה אכילת עראי. וזו לשון הרמב"ם (הל' מעשר פ"ג ה"א-ה"ד):

פירות שהגיעו לעונת המעשרות... ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהן עראי. בד"א בגומר פירותיו למכרן בשוק אבל אם היתה כוונתו להוליכן בבית ה"ז מותר לאכול מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר... הכניסן לבית קודם שתגמר מלאכתן ה"ז אוכל מהן עראי...

והראב"ד משיג על הרמב"ם ומסייג את דבריו, שרק בפירות וירקות נקבע למעשר בעת ההכנסה לבית, אך בדגן, תירוש ויצהר - חייבים בתרו"מ גם ללא הכנסה לבית: א"א חוץ מדגן תירוש ויצהר שעשאן בגורן ומרחן דגמר מלאכתן דהנהו בגרן ויקב תלנהו רחמנא.

וכן השיג גם בפרק ד הלכה א'. נמצא שלכו"ע, בין לדעת הרמב"ם ודעימיה ובין לדעת הראב"ד ודעימיה, אסור לאכול אכילת עראי לאחר גמר מלאכה, והמחלוקת היא אם בדגן, תירוש ויצהר צריך גם בית.⁴⁶ לכן בנד"ד הקובע הוא מהו השלב המוגדר גמר מלאכה, וכפי שדנו באריכות לעיל.

אומנם לעניין טעימת איסור נחלקו הפוסקים. דעת הט"ז⁴⁷ היא שבמקום ספק מותרת טעימת לשון, ובנד"ד, שמדובר באיסור טבל דרבנן ויש גם ספקות לגבי הגדרת גמר מלאכה, היה מקום לכאורה להתיר. אך נראה שרוב הפוסקים⁴⁸ אוסרים אף טעימת לשון, אלא אם כן מדובר באיסור פגום או מר. ובנד"ד שאין מדובר רק בטעימת לשון אלא

44. עי' חזו"א, מעשרות סי' ד ס"ק יז; שם, ס"ק כ, ששאל: מדוע דווקא כשנותן לתוך הקדרה הריהו 'כבור קטן', ואילו הכוס הראשונה שבה נטל את היין לא נחשבת כבור קטן? ומסביר שאם נוטל את היין בכוס ומשאיר אותו לעת שירצה אה"נ תיחשב זו שתיית קבע, ורק אם נוטל אותו לשתייה מיידית - נחשב שתיית עראי; וע"ע דרך אמונה, הל' מעשר פ"ג הי"ט, ס"ק קפא.

45. לפי תירוץ א, הגת היא בשדה, וחידשה הברייתא שאסור לשותות מן היין לאחר הקיפוי, אם יכניס אותו לבית. לפי תירוץ ב' הגת מצויה בבית, ואעפ"כ דין הכנסת הענבים לבית שונה מדין הכנסת מוץ לבית שלא נקבע למעשר, כיוון שהדרך הרגילה היא להכניס את הענבים לגת שבבית כדי לעשות מהם יין.

46. ע"ע בדרך אמונה, הל' מעשר פ"ג ה"ב, ציון ההלכה ס"ק כט.

47. ט"ז, יו"ד סי' צח ס"ק ב, והביא ראיה מהיתר טעימת מרה בשו"ע, יו"ד סי' מב סעי' ג.

48. דרישה, יו"ד סי' צח; ש"ך, יו"ד סי' מב ס"ק ד; נודע ביהודה תניינא, יו"ד סי' נב; פתחי תשובה, יו"ד סי' צח ס"ק א.

בשתייה ממשית, גם אם מועטת, שנועדה לבחון טעמו ואיכותו של היין, גם הט"ז מודה שאסור.

לאור הנ"ל יש להסיק שניתן להקל ולטעום טעימת עראי כל זמן שלא בוצעו סינון והפרדת הקליפות והחרצנים, לאמור מעת הכנסת התירוש למתקן הסחיטה (Press). משלב זה ואילך, יש להפריש תרומות ומעשרות מן היין שמוציאים לצורך הטעימה. אפשר למצוא פתרונות שונים כדי להקל על הקושי בהפרשות ואמירות נוסח תכופות: אפשר לומר בתחילת היום נוסח הפרשה מראש⁴⁹ על כל כוסיות היין שיוציאו במשך היום. אם אין זה אפשרי, אפשר להפריש בכל פעם לפני שטועם ולומר נוסח מקוצר כשיטת ה'חזון איש'⁵⁰.

סיכום ומסקנות

א. השיטה המרכזית בהלכה היא שגמר מלאכת היין הוא בסיום תהליך התסיסה ולאחר הסינון והפרדת הקליפות והחרצנים.⁵¹ אף שיש פוסקים שהדגישו את התסיסה כדבר המרכזי המגדיר את גמר המלאכה, נראה שרוב הראשונים והפוסקים מתחשבים בשני הפרמטרים גם יחד: הן התסיסה הן הפעולה ומעשה הסינון של הקליפות והחרצנים. ב. לכן לכתחילה יש להפריש תרומות ומעשרות לאחר סיום התסיסה ולאחר הכנסת התירוש למתקן הסחיטה (Press). ומן הראוי אף לאחר עוד יותר את ההפרשה עד לשלב של הצללת היין, כדי לחשוש לדעת הראב"ד.⁵² ג. אם עושים מיץ ענבים ועוצרים את התסיסה מייד בתחילת תהליך ייצורו, יש להפריש תרומות ומעשרות בעת הפרדת הקליפות והחרצנים מן המיץ, שכן התסיסה אינה חלק מהתהליך, ולכן אינה פרמטר לגמר מלאכה. ומסתבר שמותר להפריש ממיץ ענבים על היין כדין המפריש 'מן הגמור' על 'הגמור'. ד. בייצור של יין לבן, שמפרידים את הקליפות והחרצנים מן המשקה מייד בתחילת תהליך ייצור היין (לפעמים לאחר ארבע שעות מההגעה ליקב) - גמר המלאכה אינו בשלב זה אלא לאחר תהליך התסיסה וכדלעיל. ה. אם הפרישו לאחר דריכת הענבים, לפני סיום תהליך התסיסה ולאחר הסינון, ההפרשה מועילה, כי יש לסמוך על כמה סברות להקל: 1) סברת מרן הרב קוק זצ"ל שבזה"ז לא גזרו על 'גזל השבט' ו'גדר מי חטאת' (אף שהרב הביא סברה זו כסניף בלבד).⁵³ 2) גזרות

49. אפשר לשים יין טבל בתוך כוסיות קטנות שמועדות לתרומה הגדולה ותרומת מעשר, להכניסן למקרר, ולומר בכל בוקר את נוסח ההפרשה מראש, באופן שיחול בכל פעם שמוציאים יין ממכלי התסיסה או היישון.

50. חזו"א, דמאי סי' טו ס"ק ו.

51. ראה הערות 25, 26, 32 וסוף פרק ב.

52. ראה הערה 29.

53. ראה סוף פרק א'.

אלו אינן שייכות לאחר שכבר נדרכו הענבים.⁵⁴ (3) שיטת הרמב"ם - שאפשר להפריש תרומות ומעשרות מתחילת דריכת הענבים.⁵⁵

ו. ביין אדום, שבהכנתו הסינון הוא בסיום תהליך התסיסה, יש להקל ולהתיר טעימת יין לפני הסינון. לאחר הכנסת היין למתקן הסחיטה (Press) - יש לאסור טעימות ללא הפרשת תרומות ומעשרות.

ז. ביין לבן, שבהכנתו הסינון הוא לפני תהליך התסיסה, נראה שיש להקל לטעום מן היין גם לאחר הסינון, כל עוד לא הסתיים תהליך התסיסה האלכוהולית באופן שהיין נחשב ראוי לשתיה.

ח. אפשר למצוא פתרונות שיקלו על הפרשה מהירה ותכופה: (א) לומר בתחילת היום נוסח הפרשה מראש⁵⁶ על כל כוסיות היין שיוציאו במשך היום.⁵⁷ (ב) אם אין זה אפשרי, אפשר להפריש בכל פעם לפני שטועם ולומר נוסח מקוצר.⁵⁸

54. ספר רבי יוסף זונדל מסלאנט, בעריכת ר' אליעזר ריבלין, ירושלים תשנ"ג, עמ' קיד.

55. פרק ב'.

56. אפשר לשים יין טבל בתוך כוסיות קטנות שמועדות לתרומה הגדולה ולתרומת מעשר, להכניסן למקרר, ולומר בכל בוקר את נוסח ההפרשה מראש, באופן שיחול בכל פעם שמוציאים יין ממכלי התסיסה או היישון.

57. עי' הלכות הארץ, עמ' 57-60.

58. עי' שם, עמ' 28 הערה 40.